UDK 343.8:316.774
https://doi.org/10.18485/fpn_saborp.2024.17.ch17

Lena Nedeljković[1]
Milena Vučićević[2]
Andrea Ikodinović[3]
Lazar Prendović[4]
Jovana Stefanović[5]

Izveštavanje o femicidu na online portalima

SAŽETAK

Rad istražuje medijsko izveštavanje na online portalima na temu femicida analizirajući razlike između tabloidnih (*Informer* i *ALO!*) i ozbiljnih dnevno-političkih medija (*Danas* i *Politika*). Istraživanje obuhvata 178 tekstova objavljenih u periodu od 01. januara do 30. aprila 2023. godine. Rezultati pokazuju da su tabloidni online mediji skloniji kršenju etičkih standarda novinarske profesije pri izveštavanju o femicidu. Fokus analiziranih medijskih tekstova bio je na senzacionalističkom predstavljanju femicida kako bi privukli pažnju publike,

1 E-mail: lenanedeljkovic01@gmail.com
2 E-mail: vucicevic.milena2000@gmail.com
3 E-mail: andreaikodinovic1@gmail.com
4 E-mail: r3ndax@gmail.com
5 E-mail: stefanovicj99@hotmail.com

naslovi su sadržali izraze poput „jeziv zločin, masakr, horor, brutalno ubistvo, jezivi detalji" koji služe kao klikbejt (orig. Clickbait), što je karakteristično za online medije. Objavljivane su fotografije žrtve i počinioca, umrlice, objave sa društvenih mreža i mesta zločina. Tabloidni mediji su naročito kršili etičke norme u slučajevima izveštavanja o ubistvima maloletnih žrtava kada bi zapravo trebalo da obrate posebnu pažnju. Dalja analiza pokazuje da tabloidni online mediji, osim etičkih standarda, kontinuirano krše i pravne norme, za šta retko budu sankcionisani, što oslikava medijsku situaciju u Srbiji.

KLJUČNE REČI: femicid, online mediji, etički standardi, nasilje nad ženama, senzacionalizam.

1. UVODNA RAZMATRANJA

Visoka stopa i zastupljenost nasilja u Srbiji, a naročito nasilja prema ženama i devojčicama čiji je najekstremniji oblik ubistvo – femicid, predstavljaju osnovni razlog za sprovođenje ovog istraživanja. *Femicid* predstavlja rodno zasnovano ubistvo žene kao najekstremniji vid nasilja prema ženama. Pod femicidom se podrazumeva „poslednja faza kontinuiranog nasilja kojem su žene izložene od strane muškaraca, ali i indirektno, kroz pasivnost šire društvene zajednice i društva u celini" (Ignjatović 2011, 25).

U trenutku rada na ovom istraživanju u Srbiji je broj femicida dostigao broj od 17 žrtava (maj 2023), a svest o problemu femicida je i dalje nerazvijena u Srbiji, mada se u proteklih godinu dana postepeno poboljšava kao rezultat različitih kampanja raznih feminističkih i ženskih organizacija i udruženja.

Femicid predstavlja vodeći uzrok smrti žena u svetu. Istraživanje koje je sprovela organizacija Small Arms Survey obuhvatilo je 111 država sveta, a rezultati pokazuju da petinu svih ubistava na svetu čine femicidi, tačnije, svake godine u proseku bude ubijeno 66.000 žena.

Nasilje nad ženama i nasilje u porodici ranije se posmatralo kao privatna stvar zasnovana na tradiciji i patrijarhalnim konceptima, na koju država nije intervenisala. Međutim, današnji pristup naglašava da je ovo problem celog društva, a ne samo pojedinaca. Velika prepreka u razumevanju razmera ovog problema u Srbiji predstavlja nepostojanje jasne evidencije svih slučajeva femicida, bilo da je ili nije posledica nasilja prema ženama u porodici, partnerskom i/ili nepartnerskom odnosu (Pavlović, 2019).

Budući da mediji zauzimaju i kreiraju veliki deo javnog prostora, a i uzimajući u obzir činjenicu da ne postoji zvaničan registar femicida u Srbiji, već se podaci prikupljaju iz medija, očigledno je da je njihova uloga u obrađivanju ove teme velika. Mediji o nasilju generalno, a posebno o femicidima, izveštavaju na senzacionalistički način, bez poštovanja Etičkog kodeksa novinara Srbije (2006).

Istraživanje predstavljeno u ovom radu sagledava razliku u izveštavanju o femicidima između tabloidnih i ozbiljnih dnevno-političkih online izdanja medija u Srbiji. Analiza utvrđuje koji su najčešći načini i u kojoj meri mediji krše etičke norme sadržane u Etičkom kodeksu novinara Srbije (2006). Za razliku od prethodnih istraživanja koja su obuhvatala femicid kao samo jedan od oblika nasilja prema ženama, u ovom istraživanju fokus je isključivo na femicidu. Istraživanje je za cilj imalo da dokaže da tabloidni mediji, kakvi su *Informer* i *ALO!*, u manjoj meri poštuju etičke kodekse prilikom izveštavanja o femicidu od ozbiljnih medija, kakvi su *Politika* i *Danas*.

2. PREGLED LITERATURE

Istraživanja koja su se bavila temom femicida analizirala su ovaj problem iz šireg ugla nasilja prema ženama, poput rada „Analiza medijskog izveštavanja o problemu nasilja prema ženama za period 2019–2021. godine", čije su autorke grupa „Novinarke protiv nasilja prema ženama". One su u ovom radu predstavile glavni problem o neadekvatnom izveštavanju o nasilju nad ženama u medijima i da time u javnosti nasilje postaje normalna pojava. Zbog toga su one u ovom radu pripremile smernice za adekvatno izveštavanje o navedenim slučajevima.

Mršević (2015) u knjizi „Mediji u Srbiji o rodno zasnovanom nasilju 2014: Između stereotipa i zabave" piše o medijskom izveštavanju o nasilju nad ženama kao o važnom delu borbe protiv rodno zasnovanog nasilja. Mediji poseduju veliku moć i treba da budu odgovorni za svaku napisanu reč, jer svojim načinom izveštavanja utiču na stvaranje globalne slike nasilja u društvu. Autorka je analizirala dobru stranu medijskog pristupa u vidu „duvača u pištaljku", kao i najgore primere koji se sastoje od slučajeva romantizovanog definisanja stvarnosti i opravdanja nasilja.

Zorica Mršević (2019) u knjizi „Nasilje i mi – Mediji o nasilju prema ženama" zapaža da je u sadržinskom smislu medijsko izveštavanje o femicidu često manjkavo, počev od retke upotrebe samog termina *femicid*, koji se u medijima javlja uglavnom u intervjuima sa aktivistkinjama ženskog pokreta. Medijski izveštaji o femicidima sadrže stalno traženje uzroka u alkoholizmu, ljubomori, neposrednoj svađi i sličnim okolnostima, do čega dolazi usled potpunog previđanja hegemonističkog maskuliniteta kao opšte karakteristike počinilaca svih oblika rodno zasnovanog nasilja. Ako se čak i koristi pojam, redovno „promašuje" njegove uzroke, sve to uz povremeno kršenje odredaba profesionalne novinarske etike u pogledu zaštite dostojanstva, integriteta žrtve i identiteta članova porodice, zabrane iznošenja neproverenih spekulacija i diskriminativnog izveštavanja. Jasno je da u tom pravcu ima dosta prostora za poboljšanja (Mršević 2019, 105).

Zaključak različitih autora jeste da su vrlo retki medijski tekstovi koji ovoj temi pristupaju ozbiljno i trude se da edukuju čitaoce. „Mediji i dalje mnogo

češće izveštavaju o pojedinačnim slučajevima nasilja (78% objava u 2019. i 69% objava u 2021. godini), dok se nasiljem prema ženama kao fenomenom, odnosno njegovim uzrocima i posledicama, bave znatno ređe (22% objava u 2019. i 23% objava u 2021. godini) (Novinarke protiv nasilja 2022, 13).

Tema femicida izazvala je pažnju međunarodne akademske zajednice. Dajana Rasel i Džejn Kaputi (J. Caputi, D. Russel 1990) su u članku „Femicid: Govoreći neizrecivo" (Femicide: Speaking the unspeakable) definisale femicid kao „ubijanje žena od strane muškaraca iz mržnje, prezira, zadovoljstva ili osećaja vlasništva nad ženama, odnosno seksizma". Da bi neko ubistvo moglo da se okarakteriše kao femicid neophodno je da je učiniocu prilikom izvršenja krivičnog dela bio relevantan pol žrtve, činjenica da je žrtva žena (Caputi, Russel 1990, 34–37).

U ovom radu Dajana Rasel koristi termin nefemicidalna ubistva za označavanje ubistava žena u kojima njihov rod nije relevantan, čime razgraničava femicid i ubistvo u širem smislu. Majida Lubura (2017) u radu „Pojam femicida i značaj njegovog pravnog regulisanja" ukazuje na to da protivnici koncepta femicida ističu da su u svetskim statistikama preko 80% ubijenih muškarci i da ovaj termin previše naglašava ubistva žena koja su ređa. Kao alternativu nude termin „rodocid (gendercide)" – sistematsko ubistvo pripadnika određenog pola. Ona navodi kako ovaj termin feministkinje najčešće odbacuju zbog njegove polne neutralnosti, i dalje navodi kako je nesporno da su muškarci najčešće žrtve ubistava, ali oni su istovremeno i najčešći učinioci ovog krivičnog dela. Autorka ovog rada ističe razliku između femicida i ubistava muškaraca. Ona navodi kako se ubistva muškaraca uglavnom dešavaju u javnom prostoru, kao rezultat prethodnog fizičkog ili verbalnog konflikta ili osvete. Sa druge strane, žene uglavnom budu ubijene u svom domu, od strane muškarca, izuzetno brutalno – femicidi se najčešće vrše hladnim oružjem, a žrtve neretko budu i pretučene do smrti (Lubura 2017, 4).

Iz zaključaka autorki navedenih radova se vidi da je posvećena određena pažnja ovom problemu, ali u Srbiji je svest šire javnosti o femicidu još uvek nerazvijena i, samim tim, nedostaju važni podaci. Ovo istraživanje je, osim fokusiranja na femicid konkretno, posvetilo pažnju i distinkciji između tabloidnih i ozbiljnih dnevno-političkih online medija, što stvara dodatnu sliku o medijskoj sceni u Srbiji.

3. TEORIJSKI OKVIR

Femicid se razlikuje od drugih oblika ubistava, jer se radi o rodno povezanim ubistvima žena, samo zato što su žene. To ukazuje da se temeljni uzroci femicida razlikuju od drugih vrsta ubistava i povezani su s opštim položajem žena u društvu, diskriminacijom žena, rodnim ulogama, nejednakom raspodelom moći između muškaraca i žena, uobičajenim rodnim stereotipima, predrasudama i nasiljem nad ženama. Femicid predstavlja najekstremniji vid rodno

zasnovanog nasilja. Analizirani su svi tekstovi čija je tematika bila ubistvo žene. Budući da određeni mediji najčešće objavljuju više tekstova koji se tiču istog slučaja, u ovu analizu uključeni su i svi takvi tekstovi.

Većina autora/ki koji se bave ovom problematikom navodi podelu vrsta femicida na osnovu odnosa žrtve i učinoca ovog dela. Tako izdvajaju:

1) Femicid od strane partnera (sadašnji i bivši supružnici/partneri/ljubavnici);
2) Femicid u porodici (gde su učinoci otac/očuh, braća/polubraća, ujaci/stričevi, dede, bivši ili sadašnji svekar, zet i sl.);
3) Femicid od strane drugih učinioca, koje žrtva poznaje (porodični prijatelji, kolege, poznanici/prijatelji, učitelji, profesori, sveštenici, treneri, nadređeni na poslu i sl.);
4) Femicid od strane osoba koje žrtva ne poznaje (Lubura 2017, 119).

Za potrebe ovog istraživanja dodatno je uprošćena podela femicida na: intimni i neintimni femicid. Prvi se odnosi na ubistvo žene od sadašnjeg ili bivšeg partnera, a drugi na ubistvo žene od osoba sa kojima nisu bile u intimnoj vezi. U ovom istraživanju analizirane su obe kategorije.

Krivični zakonik Republike Srbije (2019) ne tretira femicid kao rodno zasnovano nasilje, već kao teško ubistvo ili kao ubistvo koje je rezultat nasilja u porodici. Samim tim, ne postoji suštinsko razumevanje pojma *femicid*, a onda posledično ni odgovarajuće sankcionisanje. „Femicid je uglavnom posledica dugotrajnog nasilja, zlostavljanja i proganjanja žena. U prilog toj činjenici govori važan podatak da je od 1. juna 2017. godine u krivična dela svrstano krivično proganjanje i krivično delo polno uznemiravanje, čime je učinjen veliki korak u pravcu stvaranja pravnog okvira koji će omogućiti da zaštita žena bude kompletnija" (Joković 2020, 184).

Prema istraživanju koje su sprovele Novinarke protiv nasilja u periodu od 2019. do 2021. u izveštavanju o femicidu prednjačili su online mediji, zatim štampa, a na poslednjem mestu su TV i radio. Procenat medijskih objava u kojima je prekršen najmanje jedan indikator 2021. godine bio je 65%, dok je znatno manji procenat (14%) medijskih objava bio u slučajevima u kojima je jasno predstavljeno da je nasilje prema ženama društveni problem sa korenom u nejednakom položaju žena u odnosu na muškarce.

Za potrebe ovog istraživanja odabrani su online portali štampanih medija zato što oni najviše pišu i izveštavaju o nasilju prema ženama, a samim tim i o femicidima. Online mediji imaju mogućnost da kontinuirano izveštavaju i prate konkretne slučajeve, pogodni su za objavljivanje velikog broja informacija i samim tim su skloni senzacionalizmu. Razlog tome je korist koju imaju od klikbejtova (orig. Clickbait) i teško je proveriti sve informacije i podatke s obzirom na njihovu količinu.

3.1. Definisanje senzacionalizma

Alati koji se koriste za uvođenje senzacionalizma u tekst mogu se naći u stilskim elementima kao što su metafore, preuveličavanje, upotreba dramskog superlativa prideva i uređaji za pripovedanje koji pojačavaju napetost. Takođe, senzacionalistički izrazi su i oni koji bude u čitaocima emocije poput tuge, besa, straha itd.

„Dosadašnje analize medijskog izveštavanja o nasilju prema ženama u Srbiji su malobrojne i većina ih je realizovana u poslednjih desetak godina. Nalazi ovih istraživanja pokazuju da se u Srbiji o ovoj temi često izveštava senzacionalistički i u potrazi za skandalom" (Milošević 2005, 8). „Mediji o nasilju pišu tek kada se desi, a mali je broj analitičkih i preventivnih tekstova koji ukazuju na potrebu da se ono spreči" (Aleksić, Đorgović 2011, 53–61).

„Pojedine autorke razlikuju dve tendencije u savremenoj medijskoj praksi kada je reč o izveštavanju o ovoj temi (Mršević 2013; Vulić, Pavlović 2014; Mršević 2015). Prva se odnosi na obnavljanje senzacionalističkih događaja i detalja i, na taj način, izostavljanje pružanja podrške ženama da izađu iz nasilja. Takva praksa je ujedno i najčešća. Za razliku od ove, druga se odnosi na korektno i profesionalno izveštavanje o temi koje ukazuje na razmere problema i podstiče svest o značaju društvene akcije u borbi protiv nasilja. Ipak, ono je u dosadašnjoj medijskoj praksi mnogo ređe" (Lacmanović, Milanović 2019, 14).

Pri određivanju da li je izveštavanje medija etičko ili senzacionalističko praćene su neke od smernica Etičkog kodeksa novinara Srbije (2006):

- Istinitost i objektivnost – obaveza novinara je da u izveštavanju koristi samo tačne, istinite i proverene informacije i da obrati pažnju da li javnost ima potrebu i interes da zna određene informacije;
- Zaštita prava na privatnost – U kontekstu femicida, novinar treba da obrati pažnju da li javnost ima interes i pravo da zna detalje zločina, identitete žrtve i počinioca (kao i drugih uključenih);
- Izvor informacije – ukoliko izvor želi da ostane anoniman novinari i urednici moraju da postupe sa dužnom profesionalnom pažnjom i svojim profesionalnim autoritetom staju iza informacije i odgovaraju za njenu tačnost. Takođe, novinar je dužan da konsultuje najmanje dva nezavisna izvora pri proveri tačnosti informacije;
- Pretpostavka nevinosti – novinari treba da obrate pažnju na korišćenje termina osuđeni/optuženi/zločinac/ubica itd. kako ne bi ugrozili pravo na nezavisno i pošteno suđenje;
- Čitaoci ne smeju da se dovode u zabludu – mora jasno da bude naznačeno ako je neka informacija činjenica, komentar, nagađanje ili pretpostavka. Kada su u pitanju fotografije, mora da bude naznačeno ko je autor, da li je verodostojna fotografija ili fotomontaža;
- Novinar je dužan da pri izveštavanju poštuje načelo novinarske pažnje – poštovanje anonimnosti izvora, ne izmišljati izvore informacija,

provera tačnosti informacija, pravo na ispravku i odgovor, zaštita maloletnika...;
- Naslov teksta ne sme da bude u suprotnosti sa tekstom;
- Novinar treba da se zalaže za zaštitu ljudskih prava, da se protivi diskriminaciji, govoru mržnje, podsticanju nasilja, štetnim stereotipima i da bude primer za etičko izveštavanje i postupanje;
- Novinar je dužan da štiti i poštuje prava i dostojanstvo dece, osoba sa hendikepom, žrtava zločina i drugih ugroženih grupa, a kada se radi o događajima koji uključuju lični bol i šok novinar je dužan da svoja pitanja prilagodi tako da odražavaju duh saosećanja;
- Novinar je dužan da osigura da dete ne bude ugroženo ili izloženo riziku zbog objavljivanja njegovog identiteta na bilo koji način (ime i prezime, fotografija ili snimak sa njegovim likom, prepoznatljiva okolina...);
- Novinar ne sme da zloupotrebi emocije drugih ljudi, njihovo neznanje ili nedovoljnu sposobnost rasuđivanja.

U skladu sa ovim smernicama, hipoteza ove analize jeste da će tabloidni online mediji češće izveštavati o femicidu na senzacionalistički način uz veće kršenje etičkih standarda i normi novinarske profesije, dok će ozbiljni dnevno-politički online mediji u većoj meri poštovati etičke smernice pri izveštavanju o femicidima.

4. METODOLOŠKI OKVIR

U ovom istraživanju primenjena je **kvantitativna analiza sadržaja**. Osnovna karakteristika kvantitativne analize u društvenim naukama jeste ideja/stav da se **društvene pojave mogu meriti i počiva na utvrđivanju generičkih veza između fenomena**. Ključni metodološki koncept koji je to omogućio jeste **koncept varijable**. Osnovna ideja kvantitativnog pristupa jeste redukcija određene klase pojava na varijable, odnosno prevođenje pojedinačnih entiteta koji toj klasi pripadaju na numeričke nizove, koji, pak, predstavljaju svojstva pojedinačnih fenomena. Preostaje korišćenje kvantitativne metode, s ciljem da se opišu fenomeni, kao i da se ispitaju odnosi između varijabli. Kako bi ovo bilo moguće, potrebno je jasno definisati varijable. To znači da one moraju biti iscrpne, diskriminativne i jednodimenzionalne. Ključna stvar sa stanovišta sklopa istraživanja jeste pitanje koje će varijable biti izabrane, dakle, šta je to što će biti posmatrano, klasifikovano i kodirano. U ovoj analizi varijable koje su merene jesu indikatori koji pokazuju da li mediji poštuju Etički kodeks novinara Srbije (2006).

U analizi sadržaja analitička jedinica je poruka ili komponenta poruke koja se može identifikovati kao celina, a koja:
- služi kao osnova za identifikaciju populacije i izvlačenje uzorka;
- je komponenta na kojoj se mere varijable;
- služi kao osnova za izveštavanje o analizi.

Analitičke jedinice u društvenim istraživanjima najčešće su: individue, grupe, organizacije i socijalni artefakti. Socijalni artefakti u istraživanjima mogu biti proizvodi ljudi ili njihovog ponašanja, a uključuju i različite predmete kao što su knjige, pisma, slike, automobili, zgrade, naučna dostignuća, proizvodi kulturne produkcije itd. Istraživanje socijalnih artefakata nekada može biti veoma dobar metodološki pristup koji nudi relevantne odgovore na određena istraživačka pitanja (Bešić 2019, 73–74).

U ovom istraživanju jedinica analize je ceo novinarski tekst.

Za potrebe ovog istraživanja uzeti su uzorci medijskog sadržaja u periodu od 1. januara do 30. aprila 2023. godine. Uzorci su sakupljeni i analizirani iz dva tabloidna i dva ozbiljna dnevno-politička medija u online izdanjima. Tabloidni mediji čiji su tekstovi analizirani su *Informer* i *ALO!*, dok su za predstavnike ozbiljnih dnevno-političkih medija uzeti *Politika* i *Danas*.

Tekstovi *Informera* su uzeti za analizu zato što je taj medij i kao štampa i kao portal vodeći tabloid u Srbiji, ima veliku čitanost, a kada je u pitanju izveštavanje o nasilju i femicidima često je to činjeno neetički.

Drugi tabloidni medij koji je obuhvaćen analizom je *ALO!*. Slično *Informeru*, ima veliku čitanost, zastupljeno je neetičko izveštavanje o ovoj temi, a naročito korišćenje fotografija žrtava i počinilaca, što predstavlja otkrivanje identiteta i kršenje etičkih standarda novinarske profesije.

Politika je medij koji ima dugu tradiciju i uživa poštovanje velikog dela publike i medijskih radnika. Samim tim što predstavlja jedan od ozbiljnih dnevno-političkih medija u Srbiji, pri istraživanju medijskog izveštavanja o femicidima u Srbiji su uzeti tekstovi iz ovog medija kako bi se utvrdilo u kojoj meri poštuje etička pravila.

Online portal medija *Danas* je obuhvaćen ovom analizom zato što zastupa nezavisno i objektivno novinarstvo i ima dugu tradiciju izveštavanja o različitim ozbiljnim i važnim društvenim temama.

5. ANALIZA

Mediji koji su analizirani su online portali štampanih medija – *Informer* i *ALO!* kao tabloidi, i *Danas* i *Politika* kao ozbiljni dnevno-politički mediji. Za potrebe istraživanja analizirano je 178 tekstova objavljenih na portalima ovih medija u periodu od 01. januara 2023. do 30. aprila 2023. godine. U ovom vremenskom periodu zabeleženo je 14 femicida, međutim, taj broj je možda i veći budući da u Republici Srbiji ne postoji zvaničan registar femicida već se podaci prikupljaju iz medija, a vrlo je moguće da zbog toga neki od slučajeva nisu zabeleženi. Upravo ta činjenica govori o važnoj ulozi i odgovornosti koju mediji imaju kada izveštavaju o ovoj temi.

Informer i *ALO!* su objavljivali znatno veći broj tekstova u odnosu na *Danas* i *Politiku* – *Informer* je imao najviše tekstova (84 teksta), zatim *ALO!* (70 tek-

stova), a dosta manji broj tekstova je moguće pronaći u *Politici* (12 tekstova) i *Danasu* (9 tekstova). Najčešći tip teksta u svim medijima bio je vest (158 tekstova), zatim izveštaj (14 tekstova) i intervju (2 teksta). Većina tekstova nije sadržala potpis autora (139), dok oni koji jesu uglavnom su sadržali samo inicijale ili inicijal imena i puno prezime (33), a samo 6 tekstova je bilo potpisano punim imenom i prezimenom (od toga je 5 tekstova napisala autorka, a samo jedan tekst autor muškog pola). Tamo gde autor teksta nije bio potpisan uglavnom je kao autor navedena redakcija ili drugi medij.

Naslovi su u većoj meri bili senzacionalistički (131 naslov), a neki od izraza koji su korišćeni su „nasilna smrt", „mesto užasa", „jeziv zločin", „sve je krenulo po zlu, jezivi detalji tragedije", „svirepo ubistvo", „umrlica koja slama srca", „umrla u najgorim mukama", „užas, brutalno, izmasakrirao"... Bitno je napomenuti da *Danas* i *Politika* nisu imali nijedan senzacionalistički naslov, što znači da je svih 131 senzacionalističkih naslova pripadalo tabloidima *ALO!* i *Informer*.

Tabela 1.

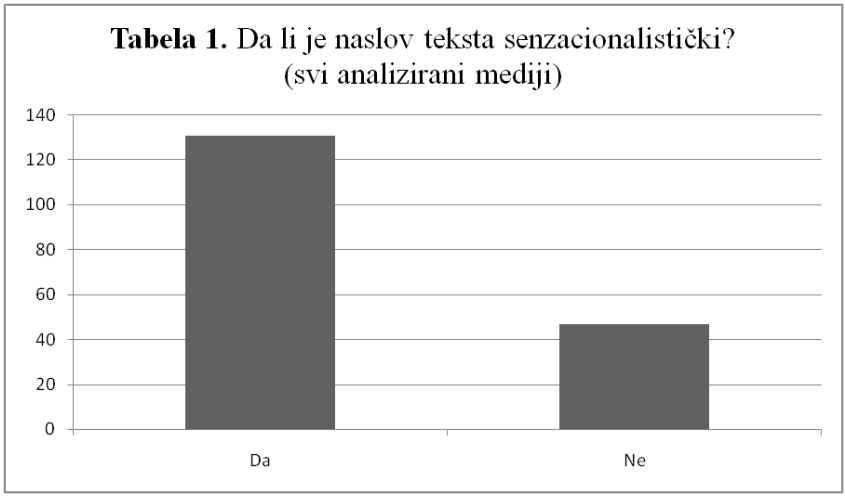

Reč *femicid* se nije našla ni u jednom naslovu, a taj izraz se pojavljuje samo u 6 tekstova i svi su iz *Politike*. To ukazuje na činjenicu da femicid nije prepoznat kao specifična pojava u srpskom društvu protiv koje se treba boriti.

Najčešći izvori u tabloidima su nezvanični izvori i pojedinci poput komšija i rodbine, dok je u ozbiljnim dnevno-političkim medijima to najčešće policija. Mesto ubistva je i u tabloidima i u ozbiljnim medijima otkriveno i to ukupno 165 puta direktno (najčešće tačna adresa), a 13 indirektno (preko fotografije). *Politika* i *Danas* su u svim svojim tekstovima direktno otkrili mesto ubistva (selo ili grad).

Najčešće tekstovi ne sadrže informaciju o ranijim prijavljivanjima nasilja (u 146 tekstova), dok je u ostala 32 teksta navedena informacija o ranijim prijavama (i da ih je bilo i da ih nije bilo), od toga u 6 tekstova *Politike* i *Danasa*. Iako to deluje kao manji broj tekstova u odnosu na tabloide, treba ukazati na značajno manji broj sveukupnih tekstova u ovim medijima.

O femicidu u Rumi nađeno je pet tekstova u *Informeru* i četiri teksta u *ALO!*. Gotovo svi tekstovi sadržali su fotografiju ulaznih vrata stana u kom je počinjen zločin. Samo jedan tekst nije sadržao fotografiju mesta na kom je izvršeno ubistvo. U tekstovima je nestabilno psihičko stanje osumnjičenog opisano kao neka vrsta opravdanja za počinjen zločin (u pitanju je pukovnik u penziji kom su počela da „naviru sećanja sa Kosova i Metohije"). Kao sagovornici najčešće su uzimani komšije i prijateljica supruge počinioca. Tri teksta (jedan *Informerov* i dva iz *ALO!*-a) otkrili su puno ime i prezime osumnjičenog, dok su ostali uglavnom navodili puno ime, inicijal prezimena i uzrast osumnjičenog i žrtve. Reči koje su se najčešće koristile da opišu osumnjičenog/osuđenog bile su pukovnik, Goran i sin. U jednom *Informerovom* tekstu upotrebljava se izraz „ubica", dok se u dva *Informerova* teksta koristio izraz „osumnjičeni".

U dva *Informerova* teksta izvori su bili ustanove (Tužilaštvo i Viši javni tužilac). Pet tekstova uopšte nije potpisano, dok su u ostalima navedeni inicijali. Samo jedan tekst je potpisan punim imenom i prezimenom (*Informer*), a autor teksta je žensko. Nijedan tekst ne sadrži podatke o ranijim prijavama nasilja.

Primer 1. Femicid u Paraćinu

Alo!: Navedeni su nepotrebni i jezivi detalji o slučaju, osim žrtve koja je ubijena, preživeo je njen muž (takođe žrtva ovog napada) i u ovom tekstu je uzet kao sagovornik uz detaljne opise njegovog ponašanja i psihičkog stanja.

Danas: Navedene su samo najosnovnije informacije bez otkrivanja identiteta i bez kršenja pretpostavke nevinosti.

U tabloidima se skoro uvek otkriva identitet žrtve (puno ime i prezime ili puno ime i inicijal prezimena), dok je *Politika* samo u jednom svom tekstu otkrila. Identitet osumnjičenog/osuđenog se ne otkriva samo u jednom tekstu *ALO!*-a i jednom tekstu *Politike*. U tabloidima se otkriva ili punim imenom i prezimenom ili punim imenom i inicijalom prezimena, dok se u *Politici* i *Danasu* navode samo inicijali. Za 6 ubistava se spominje zanimanje počinioca. U 24 teksta (od 178 ukupno) se prikazuje fotografija žrtve na osnovu koje se može utvrditi njen identitet, što znači da je fotografija necenzurisana – samo u tabloidima *Informer* i *ALO!*, dok se u *Politici* i *Danasu* uopšte ne prikazuje fotografija žrtve. Fotografija osumnjičenog/osuđenog na osnovu koje je moguće utvrditi njegov identitet nalazi se u 9 tekstova (samo u tabloidima, dok u ozbiljnim medijima nema fotografija). Tamo gde se ne otkriva identitet žrtve ili osumnjičenog/osuđenog ili nema nikakve fotografije, ili postoji fotografija sa cenzuri-

sanim (zamućenim) licima – u podjednakoj meri, takođe samo u tabloidima. U 77 tekstova postoji i fotografija mesta zločina, od toga jedan *Danasov* tekst, dok su svi ostali *Informer* i *ALO!*. Tamo gde se prikazuje fotografija mesta zločina uglavnom nije cenzurisana, ali nije ni uznemirujuća (najčešće je to fotografija kuće, zgrade ili dvorišta), kako u tabloidima tako i u *Danasu*. U 11 tekstova je fotografija mesta zločina cenzurisana, a od toga su 4 cenzurisane fotografije uznemirujuće (to su ujedno i jedine uznemirujuće fotografije od svih 178 analiziranih tekstova) i sve su iz *Informera*.

Identitet žrtve je otkriven u velikom broju tekstova (136), puno ime i prezime su objavljivani samo u tabloidima (30 tekstova) i to najčešće u slučajevima maloletnih žrtava kada bi stepen novinarske pažnje trebalo da bude na još višem nivou nego inače. U ostalih 149 tekstova identitet žrtve je iskazan ili inicijalima ili punim imenom i inicijalom prezimena, i u tabloidima i u ozbiljnim dnevno-političkim medijima. Ovde je takođe primetno kršenje jednog od etičkih principa novinarske profesije budući da su tabloidi *Informer* i *ALO!* prilikom izveštavanja o jednom od femicida (ubistvo u okolini Bečeja) u velikom broju tekstova objavljivali različite inicijale i imena žrtve i osumnjičenog/osuđenog, što znači da nisu adekvatno proverili podatke i informacije koje su objavili.

Primer 2. Maloletna devojčica ubijena od strane očuha

Informer: Izbor sagovornika nije bio adekvatan – uzet je stric i deda maloletne devojčice neposredno nakon femicida. Prema Etičkom kodeksu, u ovakvim slučajevima treba obratiti posebnu pažnju na duševno i emotivno stanje sagovornika, što u tekstu Informera primetno nije bilo primenjeno. Samo par dana nakon ubistva u tekstu Informera prikazana je slika žrtve, umrlica i pun identitet. Pored toga, detaljno su opisane povrede, a u jednom od tekstova i delimičan obdukcijski nalaz. Njena majka prikazana je kao krivac i loša majka, što dodatno potpiruje atmosferu nasilja nad ženama i okrivljavanje žena.

Danas: Izvor informacija je zvanična državna institucija – citirano je saopštenje MUP-a. Nije otkriven identitet ni na koji način, fotografija koja prati tekst je stock fotografija policijske sirene, nije prekršena pretpostavka nevinosti.

Identitet osumnjičenih/osuđenih otkriven je potpuno (puno ime i prezime) u 33 teksta isključivo tabloida, dok je u 126 tekstova delimično otkriven identitet (inicijali, ili puno ime i inicijal prezimena) podjednako u svim medijima.

U 29 od 178 tekstova prekršeno je načelo pretpostavke nevinosti, budući da su tekstovi pisani i objavljivani pre donošenja konačne pravosudne presude osumnjičenima, a neki od izraza koji su zastupljeni su: ubica, izvršilac, monstrum, počinilac. Ovo se primećuje najčešće u tabloidima, ali i u po jednom tekstu i *Danasa* i *Politike*.

Tabela 2.

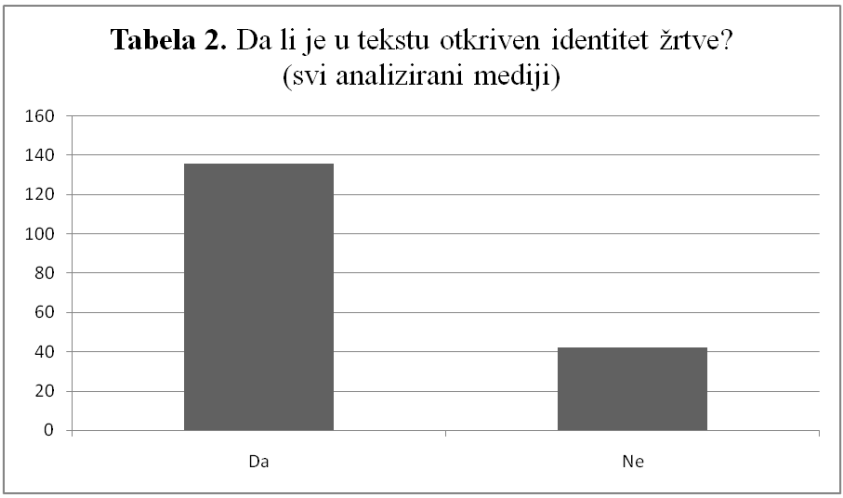

Informer i *ALO!* su u 24 teksta objavili fotografije žrtava na osnovu kojih je bilo moguće utvrditi njihov identitet, to jest necenzurisane fotografije, a od toga je na 6 fotografija bila umrlica (među njima i maloletne žrtve). U manjem broju tekstova objavljena je necenzurisana fotografija osumnjičenog (9 tekstova), takođe samo u tabloidima. Fotografija mesta zločina je objavljena u 77 tekstova, od toga jedan *Danasov*, a svi ostali su u *Informeru* i *ALO!*-u, u 4 teksta je ta fotografija uznemirujuća i svi ti tekstovi su iz *Informera*. Ostale fotografije nisu uznemirujuće.

Najčešći izvori informacija tabloida bili su mediji ili sama redakcija, mada su mediji bili čest izvor i *Politike*. U 44 teksta izvori su bili zvanične institucije i ustanove (policija, tužilaštvo, sud, centar za socijalni rad...), u 43 teksta izvori su bili pojedinci-građani i to najčešće članovi porodice. U slučaju ubistva maloletne devojčice u Zaječaru kao sagovornici tabloida uzimani su stric i deda žrtve, što predstavlja kršenje načela novinarske pažnje, po kom bi u obzir trebalo uzeti krhko stanje sagovornika budući da su u specifičnom emotivnom stanju. U ovom slučaju možemo videti da je *Informer,* osim etičkih načela, vrlo često kršio i zakon. Objavljivanjem punog imena i prezimena maloletne žrtve, njene necenzurisane fotografije i dela obdukcijskog nalaza prekršio je odredbe zakona i Etičkog kodeksa novinara Srbije (2006) koje se odnose na zaštitu maloletnika, zaštitu dostojanstva žrtava nasilja, prava na privatnost podataka o ličnosti...

Primer 3. Femicid u Pirotu

Alo!: U jednom od tekstova o ovom slučaju korišćeni su podaci sa društvenih mreža žrtve i komentari prijatelja na Facebooku. U tekstu postoje nagađanja o tome da li je žrtva predvidela svoje ubistvo.

Danas: Kao sagovornice uzete su predstavnice Autonomnog ženskog centra, otkrile su pozadinu slučaja bez otkrivanja informacija za koje javnost nema interes da zna – pokazuje neadekvatno postupanje institucija i dale su dublju eksplikaciju femicida kao društvenog problema.

Tabela 3.

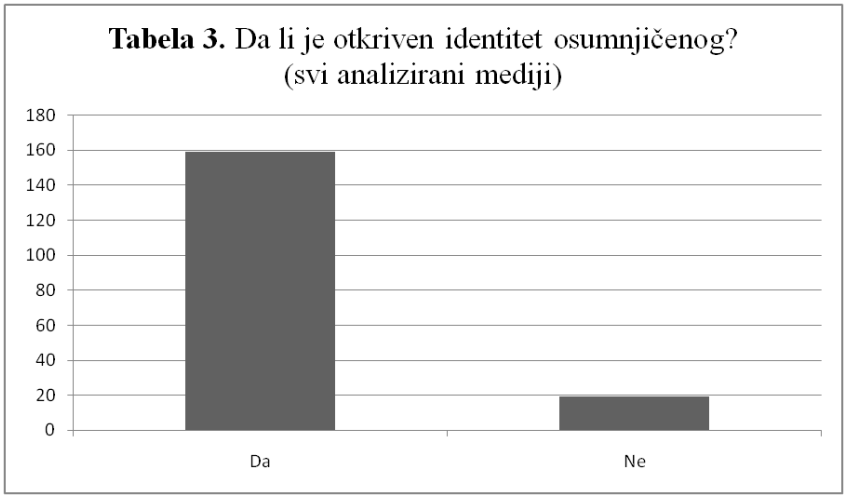

U 47 slučajeva izvor informacije ili nije naveden ili nije otkriven (nezvaničan izvor/izvor blizak redakciji/izvor blizak istrazi..), samo jedan od tih slučajeva je u *Politikinom* tekstu, dok su svi ostali u tekstovima *Informera* i *ALO!*-a. U najvećem broju slučajeva (58 tekstova) izvor informacija bili su mediji ili sama redakcija, većinski u tabloidima, ali i u 6 tekstova *Politike*. Nevladine organizacije i udruženja koja se bave pravima i zaštitom žena, poput FemPlatz-a i Autonomnog ženskog centra, su kao izvor informacija i sagovornici uzeti u samo 3 teksta, dva *Politikina* i jednom *Danasovom*.

Primer 4. Femicid u Ripnju

Informer: Za sagovornike su uzete komšije osumnjičenog, naslov je senzacionalistički, sa izrazima poput „užas, presudio sebi, beživotna tela", tekst sadrži irelevantne podatke i nema cilj dubljeg objašnjenja i edukacije javnosti o problemu femicida.

Politika: Podaci za tekst su uzeti od udruženja građanki FemPlatz, koje se bavi zaštitom prava žena, tekst je potpisan imenom i prezimenom, nema opisa događaja, ovaj femicid je uzet kao povod za edukativan i ozbiljan tekst.

Tabloidi u većini tekstova objavljuju senzacionalističke rekonstrukcije događaja, imaju irelevantne sagovornike, imaju veliki broj tekstova za isti zločin gde samo menjaju redosled informacija, a zapravo nigde ne kažu ništa novo i relevantno za javnost. Ozbiljni dnevno-politički mediji ne privlače pažnju senzacionalističkim naslovima i detaljima iz teksta. Nema rekonstrukcije događaja, već su tekstovi bazirani samo na činjenicama. Ipak, u svakom tekstu se navodi tačno mesto zločina, dok *Politika* u jednom tekstu otkriva i identitet žrtve. Prema skali senzacionalizma tekstova korišćenoj u ovoj analizi, najveći broj tekstova dobio je ocenu 5 kao potpuno senzacionalističke (59 tekstova) i svi su iz tabloidnih medija, u malo većoj meri *Informerovi* tekstovi. Manji broj tekstova (41) ocenjen je kao veoma senzacionalistički, takođe isključivo u tabloidnim medijima. Ocenom 3 za senzacionalizam obeležen je 31 tekst, od toga dva iz *Danasa* i dva iz *Politike*, a ostatak iz *Informer*a i *ALO!*-a. Ostala 44 teksta obeležena su ocenama 2 i 1 kao delimično ili ne uopšte senzacionalistički, sa napomenom da je većina tekstova *Danasa* i *Politike* spadala pod ocenu 1.

Broj tekstova u tabloidima ukazuje na to da su u nedostatku novih informacija često objavljivali neproverene podatke i nagađanja, odnosno informacije koje javnost nema potrebu da zna. U toku istraživanja bilo je teško odrediti tip teksta. Određeni tekstovi su bili sačinjeni samo od komentara sa Fejsbuk naloga žrtava (*Informer*).

6. DISKUSIJA I ZAKLJUČAK

Glavni problem kada je u pitanju femicid jeste taj što ne postoje statistički podaci i sistematsko praćenje ovog oblika ubistva. Vođenje bilo kakve evidencije otežava činjenica da je srpsko društvo patrijarhalno i da su žene vrlo često u veoma teškoj životnoj situaciji (nisu finansijski nezavisne, nemaju gde da odu, nemaju obezbeđen stan/kuću, roditelji neće da ih prime nazad), pa, samim tim, žene najčešće ne prijavljuju nasilnike. Mreža žena protiv nasilja pod pokroviteljstvom Autonomnog ženskog centra je, pored FemPlatza, jedina organizacija u Srbiji koja se bavi praćenjem broja femicida i to samo u kontekstu

nasilja u porodici kao najzastupljenijeg oblika femicida. Majida Lubura (2017) navodi podatak da je „prema njihovom izveštaju, u Srbiji tokom 2016. godine ubijeno 33 žene. U periodu 01. januar – 30. jun 2017. godine ubijeno je najmanje 15 žena. Mreža žena protiv nasilja prikuplja informacije o ubijenim ženama iz medija, pa ova lista nije potpuna, jer ako neko ubistvo žene ne bude medijski propraćeno ono neće ni biti evidentirano" (Lubura 2017, 126).

Kako bi se postigla najbolja prevencija femicida neophodno je saznati šta prethodi ubistvu kako bi se adekvatno procenili rizici na vreme. Najčešći slučaj jeste učestalost fizičkog nasilja pre ubistva žrtve – podaci pokazuju da je 79% žrtava femicida bilo zlostavljano pre ubistva od strane svog partnera. Pored fizičkog nasilja, učestala pojava je i uhođenje ili pretnja oružjem. Počinitelji često koriste psihoaktivne supstance ili konzumiraju alkohol u velikim količinama, što utiče na ponašanje i podstiče agresivnost. Traume iz detinjstva mogu takođe biti okidač za nasilno ponašanje, koje na kraju rezultira i ubistvom žrtve. Iz tog razloga bitno je uočiti ove obrasce ponašanja i prijaviti, dok bi nadležne institucije trebalo da rade na rehabilitaciji sa nasilnicima, što bi spasilo živote velikog broja žena (Konstantinović-Vilić 2013).

Kako bi se zakonskim regulativama adekvatno reagovalo na femicid i sankcionisali nasilnici, najpre je potrebno da zakoni prepoznaju femicid kao zasebno krivično delo, što nije slučaj u svim državama. Pored toga, podaci o učinjenom femicidu moraju biti tačni i transparentni, što, takođe, još uvek predstavlja značajan problem. Zaštita žena od nasilnika mora biti sveobuhvatna i to treba da bude primarni cilj izmena zakona u tom pravcu. Podizanje svesti o ovom problemu može doprineti da društvo drugačije reaguje na pojavu nasilja nad ženama, da ga ne posmatra pasivno ili u ekstremnijim slučajevima – podržava i opravdava. Svaki član društva može doprineti suzbijanju ovog problema, a reagovanje državnih institucija može pružiti još više mogućnosti da se nasilje sankcioniše, a žene adekvatno zaštite od nasilnika (Joković 2020, 172–189).

Osim državnih institucija, pojedinačnih građana ili nevladinih udruženja/organizacija, velika odgovornost je na medijima. Mediji kroz izveštavanje o različitim pojavama i problemima oblikuju društveni diskurs, edukuju građane i, kao kada je u pitanju femicid, pružaju ključne podatke neophodne za dalji rad i istraživanje. Iz ovog razloga, u ovom istraživanju analizirani su mediji koji imaju veliku čitanost i, samim tim, veliki uticaj na razvoj javnog mnjenja.

Rezultati koji su dobijeni ovom analizom pokazuju da su *Informer* i *ALO!* prekršili gotovo sve etičke standarde. Načelo novinarske pažnje podrazumeva uzimanje u obzir zaštitu dostojanstva i prava žrtava nasilja, a ovi tabloidi ne samo da nisu obratili pažnju na to, već su u značajnoj meri narušili to načelo. Novinari navedenih tabloida su zloupotrebljavali emocije drugih ljudi i ni na koji način nisu podsticali svest o društvenoj akciji za borbu protiv nasilja, već su tekstovi često i sami sadržali govor mržnje, pre svega kroz senzacionalističke izraze (na primer „monstrumi", „ta žena je sve, samo ne majka"). Lako je

uočljivo da *Informer* i *ALO!* imaju veliki broj tekstova koji nemaju potpis autora/ke, što ukazuje na izbegavanje odgovornosti od strane novinara/ki.

Politika i *Danas* jesu otkrivali mesto zločina, međutim, i ovde je neophodno napraviti razliku u odnosu na tabloide, budući da su oni najčešće otkrivali samo grad ili selo, dok su *Informer* i *ALO!* u značajno većem broju slučajeva otkrivali tačnu adresu ili opis/fotografiju kuće/stana. *Danas* i *Politika* su imali relevantnije sagovornike i uglavnom su imali više od jednog, što je jedan od etičkih principa novinarske profesije (imati dva proverena izvora informacije). Nisu otkrivali informacije ni o žrtvi, ni o osumnjičenom, nisu prekršili pretpostavku nevinosti, dok su *ALO!* i *Informer* koristili izraz „počinilac" pre donošenja konačne pravosudne presude, kao i izraze „monstrum", „ubica" i sl.

Na osnovu rezultata navedenih u analizi, zaključak je da je prvobitna hipoteza istraživanja potvrđena, odnosno da **tabloidni online mediji češće izveštavaju o femicidu na senzacionalistički način uz veće kršenje etičkih standarda i normi novinarske profesije, dok ozbiljni dnevno-politički mediji u većoj meri poštuju etičke smernice pri izveštavanju o femicidima.**

Iako je ovo istraživanje došlo do nekih važnih podataka i zaključaka, treba imati u vidu da je uzorak bio mali. Pre svega, analizirani tekstovi su uzeti iz samo 4 medija, dok je broj ovih medija u Srbiji znatno veći. Zatim, vremenski period u okviru kog je istraživanje sprovedeno je bio kratak (tri meseca) – mada je pretpostavka da se način izveštavanja medija ne bi razlikovao na duži vremenski period. Uprkos tome, ova analiza predstavlja dobar početak i pruža mogućnost za dalja istraživanja na ovu važnu temu.

LITERATURA

Aleksić, J., & Đorgović, J. 2011. Priručnik za medijsko izveštavanje o nasilju u porodici i nasilju nad ženama. Beograd: Ministarstvo rada i socijalne politike, Uprava za rodnu ravnopravnost, 53–61.

Bešić, M. 2019. *Metodologija društvenih nauka*. Novi Sad: Akademska knjiga, 73–74.

Caputi, J., & Russell, D. E. 1990. "Femicide": Speaking the Unspeakable, 34–37.

Ignjatović, T. 2011. *Nasilje prema ženama u intimnom partnerskom odnosu: model koordiniranog odgovora zajednice*. Rekonstrukcija Ženski fond, 25.

Joković, J. 2020. „Determinante i faktori rizika izloženosti femicidu". *Pedagogija*, 75(3), 172–189.

Konstantinović-Vilić, S. 2013. „Femicid kao oblik rodno zasnovanog nasilja". Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, 64, 33–52.

Lacmanović, V., & Milanović, V. 2017. *Kako vas žene čitaju?: medijsko izveštavanje štampanih medija o muškom nasilju prema ženama u porodici i partnerskim odnosima iz perspektive žena koje su preživele nasilje*. Autonomni ženski centar, 14.

Lubura, M. 2017. Pojam femicida i značaj njegovog pravnog regulisanja. *Strani pravni život*, (3), 4, 115–130.

Milošević, M. 2005. *Novinarstvo i etika u Srbiji 2005: deo istraživanja: etika u novinarstvu u Jugoistočnoj Evropi 2005*. Medija centar, 8.

Mršević, Z. 2015. Mediji u Srbiji 2014. o rodno zasnovanom nasilju: između stereotipa i zabave [Media in Serbia 2014 on gender-based violence: Between stereotypes and parties]. Beograd: UNDP.

Mršević, Z. 2019. *Nasilje i mi: Mediji o nasilju nad ženama*. Institut društvenih nauka, 105.

Novinarke protiv nasilja prema ženama. 2021. *Analiza medijskog izveštavanja o problemu nasilja prema ženama za period 2019–2021. godine*. Beograd: UNDP.

NUNS, UNS. 2006. Etički kodeks novinara Srbije.

Pavlović, Z. S. 2019. *Viktimizacija kroz životne cikluse*. Službeni glasnik.

Republika Srbija. 2019. Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, br. 35/2019.

Tahirovic, M., & Radulovic Glamocak, J. 2021. "Femicide Prevention in the Light of New Legal Solutions Application in the Criminal Law of Republic of Serbia". *Law Theory & Prac.*, 38, 92.